

de mos

Jaargang 24
November 2008

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

g

NIDI

inhoud

- 1 Bevolking grote steden gaat sterk veranderen
- 5 Meer gemeentelijke prognoses: een lastige keuze
- 8 Einde vergrijzing in zicht, bevolkingskrimp nieuwe realiteit
- 11 Vergrijzende EU onderzoekt toekomstige arbeidsmarkt

DemoData op pag. 4, 5, 6, 8 en 10

Foto: Wim de Jonge

Nieuwe regionale prognose van bevolking, allochtonen en huishoudens tot 2025:

Bevolking grote steden gaat sterk veranderen

LIA VAN DEN BROEK EN SANNE BOSCHMAN

De bevolking van Nederland zal de komende 20 jaar blijven groeien. De bevolkingsgroei van rond een half miljoen komt volledig voor rekening van allochtonen en in het bijzonder de niet-westerse allochtonen. Tegelijkertijd neemt het aantal huishoudens nog sterker toe, vooral doordat het aantal alleenstaanden sterk groeit. Deze demografische trends komen bij uitstek tot uitdrukking in de ontwikkeling van de grote steden. De bevolking van de (meeste) grote steden zal in de toekomst niet alleen groeien, maar ook sterk van samenstelling veranderen. Dit blijkt uit de nieuwe regionale PBL/CBS bevolkings-, allochtonen- en huishoudensprognose, die in juli 2008 is uitgekomen.

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hebben in 2008 de update van de regionale bevolkings-, allochtonen- en huishoudensprognose uitgebracht. In dit artikel wordt ingegaan op de toekomstige ontwikkeling van de grootste steden in Nederland (met meer dan 100.000 inwoners op peildatum 1 januari 2007). Een belangrijke vraag is of de grote steden meer op elkaar zullen gaan lijken of dat de verschillen juist zullen toenemen.

Meeste grote steden blijven groeien

Nederland telde in 2007 25 steden met meer dan 100.000 inwoners. Deze steden zijn zeer verschillend van karakter. Verreweg het grootst zijn de grote vier Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Daarnaast zijn er traditionele historische steden zoals 's-Hertogenbosch en Zwolle, typische studentensteden zoals Groningen en Enschede, groeigemeenten zoals Zoetermeer en Almere en ten slotte de grote gemeenten buiten de Randstad zoals Apeldoorn en Emmen.

De regionale prognose schetst een wat wisselend beeld wat betreft de toekomstige bevolkingsgroei in deze 25 grote steden (tabel). Vooral in Utrecht, Amsterdam en Almere neemt het aantal inwoners naar verwachting sterk toe. In absolute aantallen valt de bevolkingsgroei in Groningen en Haarlemmermeer wat minder op, maar relatief gezien is deze hier wel krachtig. Tegenover de groei staat ook krimp, echter alleen in Maastricht is deze fors met een verwachte terugval van vijf procent (ofwel een daling van het inwonerstal van bijna 120.000 in 2007 naar 110.000 in 2025).

Inwoners in de 25 grote steden (x 1.000) en aandeel alleenstaanden, niet-westerse en westerse allochtonen, 2007 en 2025

	Aantal inwoners		% alleenstaanden		% niet-westerse allochtonen		% westerse allochtonen	
	2007	2025	2007	2025	2007	2025	2007	2025
Amsterdam	743	837	56	56	34	28	14	18
Rotterdam	584	580	47	52	36	29	10	11
Den Haag	474	511	48	50	33	28	13	20
Utrecht	288	392	53	52	21	19	10	11
Eindhoven	210	219	45	50	15	17	12	14
Tilburg	201	215	42	50	13	15	8	9
Groningen	182	222	58	59	9	10	10	8
Almere	181	229	28	38	26	27	10	12
Breda	170	189	40	46	10	13	10	11
Nijmegen	161	183	52	50	12	12	12	11
Apeldoorn	156	155	33	41	7	10	8	8
Enschede	154	160	43	49	14	14	12	12
Haarlem	147	149	45	51	13	15	10	13
Arnhem	143	154	46	49	17	17	11	10
Zaanstad	141	159	33	40	16	19	9	11
Amersfoort	139	161	36	40	13	13	8	9
Haarlemmermeer	138	163	27	35	11	16	10	12
's-Hertogenbosch	136	149	38	44	10	11	9	10
Maastricht	119	116	47	52	7	9	15	14
Dordrecht	119	118	37	44	17	18	10	11
Zoetermeer	118	123	31	38	16	18	11	11
Leiden	117	119	51	54	14	15	12	14
Zwolle	115	129	39	48	8	10	7	7
Emmen	109	117	30	34	4	8	7	7
Ede	108	116	31	38	7	10	7	7

De verwachte krimp in Maastricht heeft zowel te maken met een negatieve natuurlijke groei als met een binnenlands vertrekoverschot. In Limburg ligt de vruchtbaarheid lager dan doorsnee in Nederland en door een relatief oude bevolking ligt de sterfte er hoger dan gemiddeld. Hoewel Maastricht door haar universiteit veel jongeren trekt, raakt de stad deze groep na het afstuderen weer grotendeels kwijt. Daarnaast verlaten veel gezinnen de stad.

De gemeenten waar het inwonertal zo goed als gelijk blijft, hebben te maken met zowel positieve als negatieve bevolkingsgroei-componenten. Zo is in Rotterdam de komende jaren de natuurlijke groei (geboorte minus sterfte) nog wel positief, maar wordt dit teniet gedaan doordat de emigratie de immigratie overtreft.

Al met al levert het patroon van de verwachte bevolkingsgroei in de 25 grote gemeenten een vrij gevarieerd beeld op. Voor de groeigemeenten die in het verleden sterk groeiden, geldt niet per definitie een sterke groei in de toekomst: Almere groeit nog wel vrij snel maar Zoetermeer niet meer. Van de 'grote vier' groeien Utrecht en in mindere mate Amsterdam nog wel heel snel, maar Den Haag veel langzamer en Rotterdam helemaal niet. Van de historische steden groeit Zwolle nog sterk, terwijl Haarlem stil staat. Bij de verklaring van deze verschillen in bevolkingsgroei speelt de woningbouwprogrammering een belangrijke rol.

In steden als Rotterdam, Apeldoorn, Dordrecht, Haarlem en Leiden daalt de bevolkingsomvang licht of blijft deze vrijwel gelijk.

De sterke groei van Utrecht, Almere en Groningen wordt veroorzaakt door de verwachting dat hier in de toekomst fors zal worden gebouwd. Zo wordt op de grote nieuwbouwlocaties Leidse Rijn (Utrecht), Almere Poort en Almere Hout (Almere) en Meerstad (Groningen) een aantrekkelijke woonomgeving gecreëerd, waarmee de lokale overheid hoopt de paren (die nu vaak wegtrekken) voor de stad te behouden en tegelijkertijd verwacht gezinnen uit de regio aan te trekken. Almere zal naar verwachting in 2025 met 230.000 inwoners de op vier na grootste gemeente van Nederland zijn en is daarmee ook in Europees perspectief één van de grootste regionale groeiers.

Variatie in alleenstaanden neemt af

Momenteel verschilt het aandeel alleenstaanden tussen de grote steden vrij sterk. Zo bestaat in de 'grote vier' en in typische studentensteden als Groningen, Nijmegen, Leiden en Maastricht rond de 50 procent van de huishoudens uit alleenstaanden. In Haarlemmermeer, Almere en Emmen blijft dit percentage onder de 30 hangen. Er is dus duidelijk sprake van een variatie in de aantrekkingskracht van grote steden op alleenstaanden. Zowel de typische studentensteden als de grote vier vervullen voor jongeren een 'roltrapfunctie'. Jongeren trekken voor een studie of eerste baan naar deze steden, maar na het afstuderen of met een toenemend inkomen (en daar-

Foto: Wim de Jonge

mee stijging op de roltrap ofwel sociale ladder) verlaten ze de stad weer. De figuren 1 en 2 illustreren dit aan de hand van het aandeel 15-24- en 25-34-jarigen in de instroom vanuit andere gemeenten (op basis van cijfers over 2006). De typische studentensteden trekken vooral jongeren tussen 15 en 24 jaar, die er gaan wonen vanwege een opleiding. De grote vier, maar ook steden als Haarlem en 's-Hertogenbosch, trekken vooral 25-34-jarigen die op zoek naar een (eerste) baan naar deze steden trekken.

In 2025 zullen de verschillen in het aandeel alleenstaanden tussen de grote steden door diverse demografische trends fors kleiner zijn. Door de vergrijzing zullen er meer ouderen zijn die door sterfte hun partner hebben verloren en dan alleen blijven wonen. Daarnaast zullen in de toekomst meer paren uit elkaar gaan waardoor veel ex-partners tijdelijk of permanent alleen wonen. Dit komt doordat de hedendaagse paren veel meer dan voorheen ongehuwd samenwonen en de scheidingskans onder zulke paren hoger is dan onder gehuwd samenwonenden. Overigens zal onder jongeren het aandeel alleenstaanden in de toekomst vrijwel gelijk blijven, waardoor deze groep geen extra eenpersoonshuishoudens zal 'opleveren'.

Het effect van deze trends pakt verschillend uit in de 25 grote steden, zoals de tabel laat zien. In diverse middelgrote steden wonen relatief veel paren en/of ouderen. In groeigemeenten zoals Almere en Haarlemmermeer wonen veel paren. Vooral door de stijging van het aantal scheidingen zullen deze gemeenten naar verwachting meer alleenstaanden krijgen. In 'oudere' steden zoals Zwolle, Amersfoort, Apeldoorn en Ede zal

vooral door de vergrijzing het aandeel alleenstaanden naar verwachting sterk toenemen. Het aandeel alleenstaanden stijgt echter niet in de steden met een grote aantrekkingskracht op jongeren, zoals de 'grote vier' en de studentensteden (met uitzondering van Rotterdam, Leiden en Maastricht). Doordat hier relatief weinig ouderen en paren wonen, zullen de vergrijzing en extra scheidingen er minder effect hebben; wel zullen (alleenstaande) jongeren ook in de toekomst naar de grote steden blijven trekken.

Niet-westerse allochtonen trekken uit de grote stad

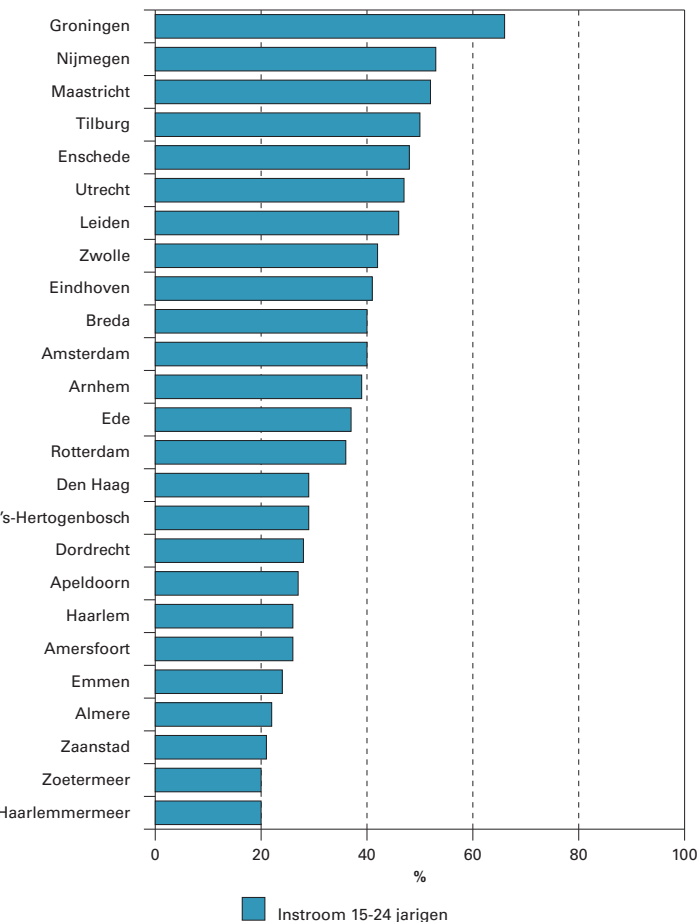
In 2007 telde Nederland 1,7 miljoen niet-westerse allochtonen, afkomstig uit vooral Turkije, Marokko, Suriname, de Nederlandse Antillen en Aruba. In 2025 zal dit aantal zijn gegroeid naar 2,2 miljoen. Deze groei komt voornamelijk voor rekening van de tweede generatie: kinderen van niet-westerse allochtonen die hier worden geboren. Het aantal niet-westerse allochtonen dat nieuw binnenkomt in Nederland (eerste generatie) is minder groot.

Momenteel woont ruim 60 procent van alle niet-westerse allochtonen in de 25 grote steden. In 2025 zal dat naar verwachting nog maar 50 procent zijn. In verhouding trekken steeds meer allochtonen, in navolging van autochtonen, de grote stad uit en verhuizen ze naar omliggende suburbane gemeenten. De verwachting is dat deze trend zal doorzetten.

Het percentage niet-westerse allochtonen was in 2007 het hoogst in de vier grote steden (tabel). Van oudsher wonen er daarnaast ook grote groepen niet-westerse allochtonen in de Brabantse

In 2008 hebben het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL, opvolger van het Ruimtelijk Planbureau) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een actualisering van de regionale prognose van bevolking, allochtonen en huishoudens uitgebracht. De prognose voorspelt de bevolking naar leeftijd, geslacht en herkomst en het aantal huishoudens naar type per gemeente tussen 2007 en 2025. De prognose is consistent met de nationale bevolkings- en allochtonenprognose van het CBS uit 2006/2007. Dat houdt in dat de landelijke veronderstellingen ten aanzien van geboorte, sterfte, emigratie en immigratie zijn overgenomen. De prognose is opgesteld met het door het PBL en het CBS ontwikkelde model PEARL (dat staat voor Projecting population Events At Regional Level). De regionale prognose is gebaseerd op veronderstellingen over de regionale ontwikkelingen in de demografische componenten geboorte, sterfte, buitenlandse migratie, huishoudensovergangen en verhuispatronen; daarnaast werkt het model met veronderstellingen over de woningbouw. Gedetailleerde uitkomsten zijn gratis te downloaden via de websites van het PBL en het CBS (via StatLine).

Figuur 1. Percentage 15-24-jarigen in de instroom vanuit andere gemeenten, 2006

Figuur 2. Percentage 25-34-jarigen in de instroom vanuit andere gemeenten, 2006

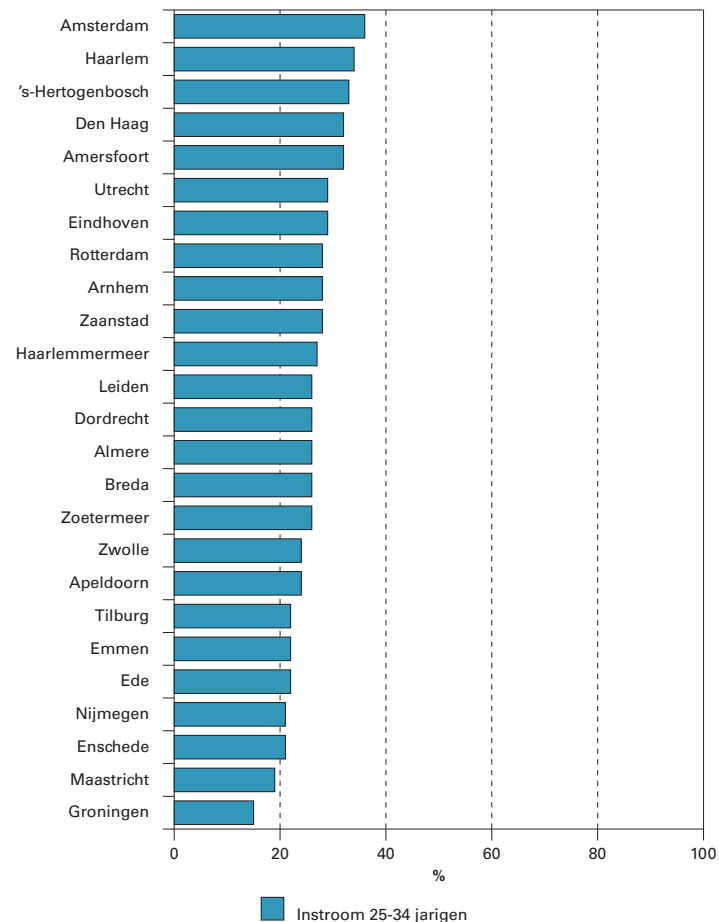

Foto: Wim de Jonge

demodata

HOGER OPGELEIDEN LEVEN LANGER

Hoogopgeleiden leven zes tot zeven jaar langer dan laagopgeleiden. Het verschil in het aantal levensjaren waarin mensen de gezondheid als goed ervaren, bedraagt zelfs 16 tot 19 jaar. De verwachte levensduur van hoogopgeleide mannen is 79 jaar, voor laagopgeleide mannen 72 jaar. Die voor vrouwen is hoger: 84 jaar voor hoogopgeleiden en 78 jaar voor laagopgeleiden. Laagopgeleiden leven niet alleen korter, maar brengen ook minder jaren door in goede gezondheid. Zo is bij mannen met alleen de basisschool de levensverwachting in als goed ervaren gezondheid gemiddeld 50 jaar, bij mannen met hoger onderwijs 69 jaar. Ook de levensverwachting zonder lichamelijke beperkingen en de levensverwachting zonder chronische ziektes is bij hoogopgeleiden hoger dan bij laagopgeleiden. Hoewel vrouwen naar verwachting ouder worden dan mannen, is hun gezonde levensverwachting vergelijkbaar met die van mannen. Vrouwen brengen dus een groter deel van hun leven door in minder goede gezondheid. Op hogere leeftijd blijven er verschillen in gezonde levensverwachting tussen hoog- en laagopgeleiden bestaan. Laagopgeleide 65-jarigen hebben naar verwachting gemiddeld nog negen jaar zonder lichamelijke beperkingen, hoogopgeleide 14 jaren. Ook bij de levensverwachting in als goed ervaren gezondheid en zonder chronische ziektes zijn de lager opgeleide ouderen slechter af dan de hbo'ers en academici (CBS).

steden en in Enschede. Zij trokken daar destijds heen voor werk in de industrie. Door gezinshereniging en gezinsvorming van onder andere de tweede generatie woont in deze steden nog steeds een grote groep niet-westerse allochtonen. In de toekomst zal door de suburbanisatie het aandeel niet-westerse allochtonen in de randgemeenten Almere, Haarlemmermeer, Zoetermeer, Zaanstad en Dordrecht duidelijk gaan toenemen. In de grote steden zal hierdoor het aandeel niet-westerse allochtonen gaan dalen. De verschillen in aandeel niet-westerse allochtonen tussen de 25 grote steden zullen daardoor afnemen.

Steeds meer westerse allochtonen naar de grote stad

Het aantal westerse allochtonen, vooral afkomstig uit de Europese Unie, zal toenemen van 1,4 miljoen in 2007 naar 1,7 miljoen in 2025. Deze groep groeit vooral doordat nieuwe migranten in Nederland gaan wonen. Westerse allochtonen komen in veel gevallen voor studie of werk naar Nederland.

De oriëntatie van westerse allochtonen op de grote stad is in 2007 nog minder dan die van niet-westerse allochtonen, maar zal in de toekomst omslaan. In 2007 woonde slechts 40 procent van de westerse allochtonen in een van de 25 grootste steden. In de toekomst zal dit aandeel in de grote steden naar verwachting stijgen naar 45 procent. Deze stijging komt vooral doordat wordt verwacht dat er steeds meer arbeidsmigranten, die vooral in de steden wonen, naar Nederland zullen komen. Tot 2025 zal hierdoor het aandeel van de westerse allochtonen dat in de grote stad woont in bijna alle grote steden toenemen (tabel).

De groei van het aantal westerse allochtonen is in het bijzonder te danken aan een sterke immigratie vanuit de nieuwe EU-lidstaten in Midden- en Oost-Europa. In de prognose wordt verondersteld dat deze nog verder zal groeien. Deze groep werkt vooral in de 'grote vier' en in de Brabantse steden. Net als de eerste gastarbeiders in de jaren zestig vestigen zij zich daar waar veel (laaggeschoold) werk is.

De laatste jaren neemt in de grote steden ook de groep hoogopgeleide kenniswerkers uit westerse landen toe door de toenemende internationalisering. In steden met veel internationale bedrijven of internationale organisaties zoals Amsterdam, Den Haag (denk bijvoorbeeld aan het Internationaal Gerechtshof), Haarlemmermeer (Schiphol) en Eindhoven (High Tech Industrie) zal het aandeel westerse allochtonen sterk gaan stijgen. De trend dat hoogopgeleide kenniswerkers behalve in deze steden zelf ook steeds vaker in de suburbane steden eromheen gaan wonen zal naar verwachting doorzetten. Zo kan het groeiende aandeel westerse allochtonen in Almere, Haarlemmermeer en Haarlem worden verklaard door suburbanisatie van de op Amsterdam gerichte kenniswerkers. Ook universiteiten zullen steeds meer internationale studenten en promovendi proberen aan te trekken. Dit verklaart de stijging van het aandeel westerse allochtonen in bijvoorbeeld Leiden.

De groep westerse allochtonen wordt van oudsher onder meer gevormd door een groot aantal Duitsers en Belgen die net over de Nederlandse grens zijn gaan wonen. In de grensgemeenten is daardoor altijd een hoog aandeel westerse allochtonen te vinden. In de grote steden zien we dit vooral terug in Maastricht, maar ook in Enschede en Nijmegen is het hoge aandeel westerse allochtonen hierdoor deels te verklaren. Het aantal grensmigranten in Nederland zal naar verwachting tot 2025 gaan afnemen. Omdat het hier gemiddeld om oudere migranten gaat zal deze groep door sterfte gaan uitdunnen. Er worden bovendien weinig nieuwe migranten uit de buurlanden verwacht. Door de lagere huizenprijzen in België en Duitsland gaat de grensmigratie tegenwoordig vaker de andere kant op.

Conclusies

Verschuivende demografische en maatschappelijke ontwikkelingen, zoals vergrijzing, individualisering en internationalisering, beïnvloeden onafhankelijk van elkaar de bevolkingssamenstelling van de stad. Elke stad heeft zijn eigen karakter en krijgt daardoor niet in dezelfde mate met de effecten van bovenstaande trends te maken. Voor de toekomst is de verwachting dat de samenstelling van de bevolking tussen de steden hierdoor sterk zal veranderen. Enerzijds nemen de verschillen tussen de steden af, in het bijzonder rond het aandeel alleenstaanden en niet-westerse allochtonen in de steden. Anderzijds zullen de verschillen in het aandeel westerse allochtonen tussen steden juist toenemen doordat westerse allochtonen sterker geconcentreerd gaan wonen in bepaalde steden.

LITERATUUR

- Broek, L. van den, A. de Jong, C. van Duin, e.a. (2008), *Regionale bevolkings-, allochtonen- en huishoudensprognoses 2007-2025*, Den Haag/Voorburg: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Bureau voor de Statistiek.

Drs. L. van den Broek en **S. Boschman MSc**,
Planbureau voor de Leefomgeving; e-mail:
lia.vandenbroek@pbl.nl